

**ERFARINGER
FRA
ROK**

RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSELEDELSE I GYMNASIET

ELEVSTEMMER

Ph.d.-Stipendiat
Mette Alma Kjærsholm Boie
CUDIM, AU.

CENTER FOR UNDERVISNINGSDUDVIKLING
OG DIGITALE MEDIER
AARHUS UNIVERSITET

HANDELSGYMNASIET
SKIVE

Randers Statsskole

midt
regionmidtjylland

**Elevperspektivet:
Elevstemmer**

Gymnasieelevers stemmer spiller en vigtig rolle i ungdomsuddannelse set i et demokratisk deltagende perspektiv, fordi...

...de kan, har ret til og skal tale OG skal og har ret til at blive hørt...

At tilbyde og deltage med sin stemme er en naturlig, men også vigtig og forventelig dimension i uddannelsesfællesskabet; hverdagens skolegang, undervisning, samarbejde samt det selvstændige arbejde i gymnasiet.

En grundlæggende forudsætning for deltagelse med sin stemme er et trygt læringsmiljø – både lærere og elever er enige om, hvad der er tryghedsskabende...

Elevperspektivet i rapport tematiserer elevers fortrolige tilstedeværen og destabiliserede tilstedeværen som to aspekter af elevsskab eller elevhed i trygge læringsmiljøer.

Følgende præsenterer fund der kendetegner elevstemme gennem elevers levede erfaringer med/oplevelser af at være-i-elevstemme.

Udgangspunktet forbindes IKKE til et problem

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSELEDELSE I GYMNASIET

CENTER FOR UNDERVISNINGSDUDVIKLING
OG DIGITALE MEDIER
AARHUS UNIVERSITET

HANDELSGYMNASIET
SKIVE

Randers Statsskole

midt
regionmidtjylland

Undersøgelse af et fænomen: Elevstemme

Forskningsspørgsmål:

Hvilke kendetegn kan elevstemme have?

Undersøgelsesspørgsmål:

Hvordan oplever elever at sige noget eller ikke sige noget i gymnasiet?

Hvordan manifesterer elevers stemmer sig i gymnasiet?

Hvilke informationer leverer viden om fænomenet elevstemme til læreres tilgange til relationer og klasseledelse?

Elevstemmer i gymnasiet – Ph.d.

- et praksisfænomenologisk studie

Metodens formål:

Fokus på den præ-refleksive erfaringsverden – menneskers konkrete levede mening. AT leve fænomenet – ikke hvad vi ved, synes, tror, tænker eller mener OM fænomenet.

At komme 'bagom' antagelser, teoretiske perspektiver, forståelser, kategoriseringer mm OM et fænomen for at forsøge at gribe og begribe det, i sin egenhed – dets særegne kendetegn *for* eventuelle tematiseringer eller problemstillinger i relation til fænomenet. (Eks. stille elever: stemme = deltagelse)

Adgang til fænomen: Går gennem det *oplevede*.

ROK

RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSELEDELSE I GYMNASIET

Elevers levede erfaringer: Hvordan opleves det at sige noget eller ikke sige noget i gymnasiet.

- Der indsamles levede erfaringsbeskrivelser, som IKKE leverer informanternes mening om, holdning til, refleksioner over eller vurderinger af elevstemme – dette giver blot betragtninger **OM** fænomenet. Eks. hvad man ved, mener, tror og synes om at sige noget... Det skaber en form for afstand til det umiddelbart oplevede og dermed fænomenet. Vi har allerede sagt noget om, hvad det er.
- Derimod tilstræbes det at indhente levede erfaringsbeskrivelser, som forsøger at indfange selve oplevelsestilstanden, knyttet til en konkret situation eller øjeblik. En slags præ-refleksiv beskrivelse som udfolder fænomenet *indfra*, at være *i* oplevelsen.

ROK

RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSELEDELSE I GYMNASIET

Levede erfaringsbeskrivelser – oplæg

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSELEDELSE I GYMNASIET

Indsamlet fra 2.g. elever i forårssemesteret, dvs. ca. halvvejs i gymnasietiden. 12 interviews og 86 skriftlige levede erfaringsbeskrivelser.

- Tænk på en bestemt **oplevelse** for nylig i skolen (gymnasiet), som du kan huske, hvor du sagde noget eller ikke sagde noget. (Ikke særlig/ ganske almindelig)
- 1: Oplevelsen beskrives som gennemlevet fra start til slut – straightforward. Hvad oplevede jeg: hvad var du i gang med, hvor var du, hvem var der, hvad skete der, hvad sagde du, hvad hørte du, hvad sagde de andre, hvem sagde noget, hvad skete der så, hvad lagde du mærke til, hvad gjorde du....? Hvordan var det....? Hvad skete der, siden du sagde noget, hvad skete der siden du ikke sagde noget....?
- 2: Oplevelsen beskrives "indefra", næsten som om det var dine tanker, dine følelser, dit humør... og hvad lagde du mærke til undervejs; lugte, farver, lyde, hvordan reagerede kroppen.... Hvad tænkte du imens? Hvordan oplevede du det at sige eller ikke at sige noget i den specifikke situation?
- 3: Beskriv i 1. person (altså jeg-person) og gerne med direkte tale.

Præsentation af 6 elevstemmer

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSELEDELSE I GYMNASIET

Nu lytter vi til:

Hvordan det kan opleves det at 'være i elevstemme':

At være i fravær

"Det er tirsdag og jeg er nervøs over fremlæggelserne i sidste time. Det kom i samfundsfag. Fra morgenen og i de to første timer, havde der ikke rigtig været noget, men så i tredje lektion begynder mit hjerte at hamre. I sidste time ved jeg, at nu er der ingen vej er tilbage og jeg går med min gruppe og må gøre det så godt, jeg kan. Det er som om det hele går i slowmotion. Alt går langsomt, selv mine gruppemedlemmer før mig snakker langsomt. Jeg ser på skærmen, at den næste slide er min. Mit hjerte banker hurtigere og hurtigere. Og så kommer der ord ud af min mund, jeg snakker og snakker. Jeg ved ikke om det er rigtigt, men jeg snakker om teksten. Jeg taler færdig og kan ikke huske, hvad jeg har sagt og om jeg har fået det hele med. Jeg kigger over på en af mine gruppemedlemmer, hun nikker og mimer 'godt'."

At være i undvigelse

"Jeg kan ikke sige noget. Mange nye ansigter, mange nye navne som jeg ikke kan huske. Jeg sidder i klassen og sveder. Mit hjerte hopper op i min hals, da læreren kigger på mig og spørger. Min stemme forsvinder og det er som om, jeg sidder i en sauna. Lad være med at kigge på mig. Hvad tænker de, alle de nye mennesker, hvad tænker de om mig? Og hvad hvis det jeg tænker, er det rigtige at sige, men så er forkert? Jeg har lyst til at gå min vej, gemme mig væk. Jeg prøver at lære mig selv at være som luft, så de ikke lægger mærke til, at jeg er der. Jeg tvinger 'det ved jeg ikke' frem fra min hals, selvom jeg har en idé om svaret og gemmer mig i skam bagefter."

At være i usikkerhed/tvivl

"Vi er i gang med at gennemgå lektierne til den time. Min lærer spørger systematisk rundt i klassen, rækkefølgen er den samme som altid. Jeg åbner mine noter og tæller mig frem til hvilket spørgsmål, jeg skal svare på og tænker med det samme, at det kan jeg sagtens. Jeg går ind i min i-bog for at være helt sikker på, at jeg har skrevet rigtigt i mine noter, for jeg vil gerne undgå at sige noget forkert. Jeg er sikker på, at mit svar er korrekt, men jeg får alligevel en klump i maven, den vokser hver gang min lærer spørger en ny. Min puls stiger en smule og jeg bliver nødt til at tjekke med bogen igen, bare for at være helt sikker. Jeg ved udmærket godt, at min lærer eller klassen vil dømme mig, hvis jeg svarer forkert og jeg vil føle mig så dum indeni, så det er vigtigt, at jeg svarer korrekt. Det er min tur. Læreren stiller mig det spørgsmål, jeg har regnet med. Øjeblikkeligt begynder det at flimre for mine øjne og runge for mine ører, jeg kigger usikkert i mine noter, havde jeg nu fundet det rigtige svar? Jeg er ikke sikker. "Jeg ved det ikke", siger jeg. Uden at stille yderligere spørgsmål ved det, går min lærer videre til næste elev. Han har præcis det samme svar som mit og det er rigtigt. Min følelse af lettelse over at blive sprunget over erstattes nu af en ærgrelse, jeg aldrig har oplevet større".

At være i akavethed

"Jeg får det varmt, det er ikke super-fedt. Lige i det, jeg skal sige noget, har jeg glemt det. Pludselig kan jeg slet ikke huske ordene for det, jeg gerne vil sige. Jeg roder rundt i det. Står bare der, forvirret. Nu må det ikke blive pinligt, jeg skal finde på et eller andet at sige. Jeg er tvunget. Ubehagelig situation. Kan ikke finde ordene. Ikke akavet nu, ikke akavet, bare ikke akavet nu."

At være i nervøsitet

"Jeg sidder i klassen og vi har tysk. Der er en okay stemning. Folk er glade. Vi gennemgår en grammatikopgave, som jeg har forberedt hjemme. Jeg har lavet den grundigt og brugt rigtig lang tid på den. Der er 10 sætninger, som vi skal oversætte. Jeg vil gerne række min hånd op og svare, men der er noget indeni mig, der ikke vil. Jeg ved, jeg er nødt til det for at kunne få en mundtlig karakter. Jeg har ikke lyst til at sige noget, men jeg SKAL, det er vigtigt for mig at få gode karakterer. Jeg er nervøs, det spænder i min krop, men en stemme i mit hoved "tvinger" mig til at række hånden op. Jeg bliver valgt til at svare. Jeg begynder at tale og kan mærke på min stemme, at den er nervøs. Jeg snakker lavt og det mærkes i min stemme, at jeg ikke rigtig vil sige noget. Jeg siger min sætning. "Ja, det er rigtigt. Godt formuleret, Thilde", siger læreren og der går en strøm af lettelse gennem min krop og jeg er ikke nervøs længere."

At være i overskridelse

"Vi er ved spørgsmål 1 og vi skal gennemgå 10. Jeg sidder og kigger på spørgsmål 10. Jeg sidder virkelig bare og fokuserer på det. Er det nu rigtigt? For så kan jeg række hånden op. Den ene sætning. Jeg sidder bare og fokuserer. Tænk, om den dog bare ikke kunne være rigtig. Så kan jeg række hånden op, når vi kommer til spørgsmålet. Jeg kører det igennem i mit hoved. ER det rigtigt eller skal jeg lige analysere det igen for lige at tjekke, at det er helt rigtigt. Er den det, skal sætningen lyde sådan? Jeg markerer lige sådan forsigtigt, at jeg er her og mit hjerte banker, hvad nu hvis hun faktisk vælger mig, hvad sker der så? Jeg håber på, at jeg ikke bliver taget. Træk lige vejret, tænker jeg, det er jo ikke grænseoverskridende. Jo, det er grænseoverskridende. For mig. Så er det ude - og rigtigt! Lettelse. Det er ovre og jeg tør igen. Lige indtil næste time."

Fund 1: Elevers *oplevelse* af at være-i-elevstemme.

Elevstemmerne i materialet viser grundlæggende unge gymnasieelever, som prøver at *mestre* deres stemmer og gerne vil deltage, men konstant konfronteres med det modsatte.

Én vigtig **pointe** i forhold til forskellige, mere eller mindre virksomme og etablerede, elevkategoriseringer som ex. ugidelige, umotiverede, dovne dygtige, dovne dårlige....

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

En STX-lærers nye måde at gå til eleverne på, beskrevet som en "øjenåbner"

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

"... jeg tror den største forskel er, at jeg er blevet bevidst om i det her projekt, at de elever vi kalder umotiverede og dovne, at det kunne være, man skulle prøve at snakke lidt med dem. At den har virkelig ramt mig. At de elever, hvor man tænker, 'ej, det kan sgu også være lige meget. De gider jo ikke'. Måske er det faktisk fordi, jeg får glemt at snakke med ham eller hende (...)". (L01)

(Indledende citat i rapporterne. Se i øvrigt interviewcitater i baggrundsrapport s. 88- 89)

En STX-lærers nye måde at gå til eleverne på, beskrevet som en "øjenåbner"

"... jeg har i hvert fald et rigtig godt eksempel med en elev fra en klasse, jeg har overtaget, hvor alle advarede mig mod ham og sagde: 'ham skal du bare have styr på, han skal bare holdes nede'. Og så bestemte jeg mig for, at det gider jeg ikke. Og så har han fået så meget positiv opmærksomhed. Sådan noget med at sige 'hej' og 'har du haft en god weekend?'. Jeg er meget på ham i timerne, når de bliver sat i gang og hele tiden på, 'er du med på det?', 'hvad du skal nu?', 'hvor langt er du kommet?', 'må jeg se hvad du har skrevet?'. I stedet for 'kom nu i gang', eller 'ti nu stille', 'sluk computeren'..." (L01).

"... Så jeg er meget sådan, at jeg bruger rigtig meget krudt på den her elev, og han knokler. Og han gør det så godt, som han overhovedet kan, og han er blid som et lam. Og han er glad. Og der tænker jeg bare, det har for mig været sådan en øjenåbner, at der har jeg måske tidligere tænkt, at han skal i hvert fald ikke have lov at styre, og ham skal jeg have styr på i mine timer. Der har jeg nok været mere skrap, og det er slet ikke altid det, der virker. Du får ikke lyst til at gå i skole af, at du har en skrap lærer. Jeg har i hvert fald oplevet, at meget af det handler om at de måske ikke mestrer opgaverne" (L01).

(interviewcitater i baggrundsrapport s. 88- 89)

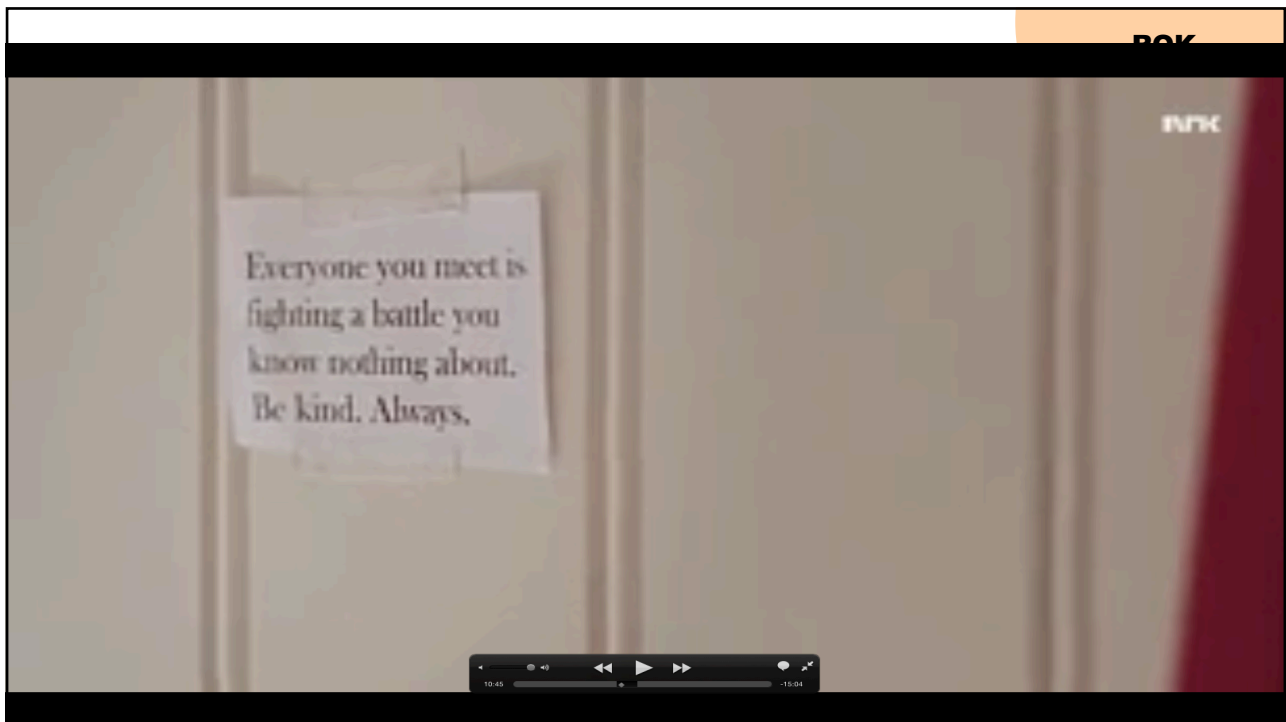
Åbenhed overfor elevens væren = kan nuancere vores syn på elever

Det handler måske ikke kun om at møde elever ud fra, det vi gerne vil med dem og have dem til – det, de skal *vide, kunne og blive (til)?*

Læreren her oplever en **forandring** i sin ændrede tilgang til eleven:

At gå åbent, anerkendende og positivt ind i relationen med eleven, medvirker til (efter lærerens egen vurdering) at skabe glæde og deltagelse (jvf: "han knokler")

Det forudsætter lærerens spørgende, interesserede, ikke-vidende tilgang til eleven – dvs. som lærer at være i en slags pædagogisk uvidenhed, hvor man lytter på en anden måde.

Fund 1: Elevers *oplevelse* af at være-i-elevstemme.

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

Elevstemmerne i materialet viser **grundlæggende unge gymnasieelever, som prøver at *mestre* deres stemmer og gerne vil deltage, men konstant konfronteres med det modsatte.**

En anden vigtig pointe er, at selvom eleverne er i og en del af et kendt og trygt læringsmiljø virker det umiddelbart, som om de ikke befinder sig i trygge omgivelser. (Se rapport om fortrolig/destabiliseret tilstedeværen)

Oplevet nervøsitet, skam, usikkerhed, akavethed, tvivl, pinlighed og mod, der er forbundet til affektive tilstande (ubehag, spænding i kroppen, lav tale, sved, varme, klump i maven, pulsstigning, flimrer, stemmens forsvinden....)

Det peger jo nærmest på utrygge læringsmiljøer, det er da tankevækkende....

Eleverne undrer sig også selv:

"Det er fredag i de to sidste timer. Jeg sidder og venter på weekend. Timerne føles meget lange. Jeg har læst lektierne om Danmarks energiforbrug, som vi gennemgår. Læreren stiller spørgsmål og lige idet han siger 'Lotte' rækker jeg hånden op. Hvorfor gjorde jeg det ikke før, jeg vil jo sige det samme som Lotte siger. Men **ordene kan bare ikke komme ud af min mund. Det er som om at min krop gør modstand, min finger vil ikke op, så jeg kan sige noget.** Jeg tænker, hvis han spørger en gang til, om noget jeg kan svare på, så rækker jeg hånden op. Han spørger, jeg har svaret og jeg gør det samme igen! Det føles som et tab, jeg bliver sur på mig selv. **Hvorfor rækker jeg ikke bare hånden op og er ligeglad med, hvad de andre siger, hvis jeg siger noget, der er forkert?** Det er som om, jeg er usikker på det, jeg vil sige, selvom det står i vores bog, men bogen har jo ikke forkerte svar!"

*"Det er jo egentlig de samme mennesker. Det er bare det, når der ikke er så mange, så har jeg ikke svært ved at snakke og lytte. Det er ikke underligt. At der kan være mega-mange der lytter til en og jeg tænker, at det sikkert nok ikke engang er halvdelen, der lytter til hvad jeg siger. **Hvorfor har jeg det så underligt? Jeg ved det ikke helt.**"*

*"Der er faktisk ingen grund til, at jeg ikke siger noget nu. Det er jo bare, at jeg hellere vil have, at de andre siger det rigtige end jeg siger noget, der muligvis er forkert. Det sker aldrig, at der kommer kommentarer i vores klasse. **Hvorfor er det så, at jeg tænker på, at det er pinligt at sige noget forkert.** Det er jo faktisk slet ikke pinligt, overhovedet."*

Mysterium?

”Jeg sidder ofte og ved, at jeg har 100% det rigtige svar, alligevel vælger jeg at holde min hånd nede og lade andre svare. Jeg ved ikke hvorfor jeg ikke vil svare, man burde jo næsten tage sig sammen, det gælder jo ens fremtid. Men det må på en underlig måde være for ”farligt”.

Fund 2: *Fænomenet elevstemmes kendetegn som viser sig i oplevelserne*

Elevstemme manifesterer sig i en **konstant dobbelthed**:

På den ene side viser elevstemmen sig som et fysiologisk, akustisk **instrument** der **supporterer** mening og budskaber – en funktion, som bærer elevens intention om at udtrykke sig og deltage.

På den anden side viser elevstemmen sig som et **overskud** eller en **rest** uden mening – en slags eksisterer i sin egen ret, der opererer selvstændigt og uafhængigt af elevens intention med den.

Elevstemmens konstante dobbelthed:

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

Elevstemme kan være dobbelt, når den taler og/eller tier:

- elevstemmen kommer ikke kun fra eleven, der kan repræsentere sig selv som en elev, der gennem elevstemmen, siger og står for hvad han/hun vil, tænker og mener.

Elevstemme kan **ikke udelukkende** ses som en funktion for mening, der repræsenterer elevers subjektivitet/personlighed:

F.eks. som udtryk for:

- **hvem de er** (identitet/dannelse)
- **hvad de ved** (ex om fag/metode)
- **hvad de kan** (færdighed/kompetence)

Hvordan kan elevstemmens overskud eller rest forstås?

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

Elevstemme kan kendetegnes ved det, der bliver ved med at føle sig fremmed for sig selv.

Elevstemme kan kendetegnes ved en evig kilde til det fremmede, som eleverne selv indeholder.

Elevstemme kan kendetegnes som en del af eleverne og samtidig ikke en del af eleverne.

Elevstemmen 'taler' fra en frekvens, vi ikke rigtigt har sprog for og alligevel genkender.

Når overskuddet eller resten 'taler'

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

Noget sker med elevstemmen i de konkrete oplevede situationer, der sætter sig på tværs af dens meningsfulde brug, **hvis kilde** ikke nødvendigvis kommer fra en intentionel og viljestyret elev, med al mulig grund til at deltage med sin stemme...

Elevstemme viser sig i skikkelse af diffuse affektive tilstande – ubehag, spænding i kroppen, lav tale, sved, varme, klump i maven, pulsstigning, flimrer, forsvinden...

Som en **sitren** eller **bevægelighed** mellem de enkelte elever og omverden, der sætter sig igennem fra en almen menneskelig frekvens:

En eksistentiel frekvens?

Når overskuddet eller resten 'taler'

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

Spørgsmålet er, om vi kan reducere dette noget, til spørgsmål og udfordringer, der bevæger sig på i en diskursiv frekvens:

- Sociokulturelle plan – klassemiljø, det relationelle
- Individuelle plan – udfordringer, adfærd, støttemuligheder

Frekvenser, der udgøres af det symbolske og repræsentative – det vi allerede har begrebsliggjort og bruger som forklaringsramme...

Risiko?

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

Hvis vi overvejende lytter til elever ud fra et 'mestringsperspektiv'

- at elevstemme kan mestres, kontrolleres og repræsenterer elevens
hvem, kunnen og viden

Kan vi måske endda komme til at forstærke oplevet skam og skyld, såfremt vi vil bekæmpe elevstemmers overskud/rest med fokus på tryghed og indsatser til styrkelse af elevers mod eller selvtillid til at deltage?

Hvad nu hvis elever gang på gang fanges i elevstemmens overskud/rest og ikke lykkes trods alle intentioner og forsøg på at deltage – hvem kan da gøres ansvarlig for elevstemmens udtryk?

Måske rækker den lytning ikke?

ROK
RELATIONSKOMPETENCE OG
KLASSEDELSE I GYMNASIET

For noget tyder på, at vi ikke så nemt slipper af med overskuddet eller resten.

OG skal vi i det hele taget forsøge at tæmme det eller indeholder det et lærings- og dannelsespotentiale, som efterlader os i nye pædagogiske spørgsmål?

Vi mangler måske et sprog?

Hvordan kan vi tale om (eller måske snarere lytte til) mysteriet - fænomenet elevstemmes kendetegn, som en dobbelthed, der indeholder en uafhængig og 'selvstændig operatør' **uden kun** at gøre brug af det sprog, vi kender og løsningsmodeller, som retter sig mod skabelse af trygge læringsmiljøer (gn. ex. klasseledelse og relationer) og/eller individuelle støtteforanstaltninger?

Hvis vi skal være lydhøre overfor den eksistentielle frekvens:

Hvordan rummer og imødekommer vi elevstemmers overskud og rest – at være i fravær, undvigelse, usikkerhed/tvivl, akavethed, nervøsitet, overskridelse...?

Hvad vil det egentlig sige at lytte?

Jf.: summeøvelse:

- Når vi lytter til eleverne – hvad lytter vi så efter og hvem eller hvad *KAN* vi lytte til?
- Når elever taler og/eller tier – hvem eller hvad repræsenteres gennem elevstemmen?

ROK – afslutning og nye begyndelser

I det pædagogiske felt er der ingen lette og hurtige løsninger.

Undervisning og mødet med elever indeholder altid nye begyndelser, at starte på ny - igen, og igen. Uanset hvor trygge læringsmiljøer vi etablerer og opretholder og uanset hvor meget vi hjælper, støtter og tilbyder, så må vi overveje at møde elevstemmens overskud/rest.

Uanset hvor meget gymnasieelever gerne vil uddannes og kan se meningen med det, er det ikke altid de mestrer at deltage i overensstemmelse hermed og som om de kender sig selv, ved hvad de kan og vil.

10 minutters pause!

Vær tilbage klokken: 11.30